

Onrecht als drijfveer om te vechten

Radicale moslima's op Facebook over de oorlog tegen de islam en de noodzaak tot de gewapende strijd

Suzan Koçak

Masterscriptie Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid - Erasmus Universiteit, Rotterdam

December, 2013

Abstract

Dit jaar werd bekend dat er meer dan honderd Nederlanders en Vlamingen meevechten in de gewapende strijd in Syrië en dat daar ten minste enkele vrouwen aanwezig zijn. In het licht van deze actuele ontwikkelingen is het discours over de gewapende strijd onder radicale moslima's bestudeerd. In het onderzoek waar dit artikel op is gebaseerd, zijn berichten op de Facebookprofielen van 45 radicale Nederlandse en Vlaamse moslima's twee maanden gevolgd en vervolgens geanalyseerd. Hierbij werd de focus gelegd op de link tussen deprivatie en de beweegredenen om de gewapende strijd te propaganderen en in hoeverre hun positie als vrouw een rol speelt in de manier waarop zij de gewapende strijd verheerlijken en de participatie van vrouwen rechtvaardigen. Hoe er inhoudelijk en in welke frequenties en variaties over deze twee thema's werd bericht, wordt inzichtelijk gemaakt in dit artikel.

Inleiding

Bij het bestuderen van Facebookprofielen van radicale Nederlandse en Vlaamse moslima's valt direct op dat de gewapende strijd ofwel de gewelddadige jihad¹ zeer frequent het onderwerp van gesprek is. Her en der is er ruimte voor een (zachtzinnige) discussie, maar omdat de dames zich binnen het digitale domein vooral onder gelijkgestemden begeven, zijn zij het vrijwel altijd met elkander eens wat deze heilige strijd betreft. De gewapende strijd is volgens hen niet alleen toegestaan, maar ook noodzakelijk. De jihadisten², de mujahideen, worden als popsterren verafgood en de thuiszittende moslimmannen worden gesommeerd van de bank af te komen en zich naar het slagveld te begeven. Dergelijke uitingen worden hoogstwaarschijnlijk ook geïntensiveerd doordat de oorlog in Syrië ten tijde van dit onderzoek in alle hevigheid woedde en in dezelfde periode wereldkundig werd gemaakt dat er ongeveer honderd Nederlandse en tientallen Vlaamse moslims als jihadist naar Syrië zijn vertrokken om te vechten aan de kant van de rebellen (Eigenraam, 2013; De Stoop, 2013). In de maanden die volgden, werd dan ook het wel en wee van deze jihadisten op de voet gevolgd.

In essentie is het niet opmerkelijk dat radicale moslima's de gewapende strijd, en alle facetten die daaraan verbonden zijn, goedkeuren en aanmoedigen. Immers, Islamitische radicalen veronderstellen dat de islam wordt bedreigd en dat verzet tegen burgerlijke machthebbers gerechtvaardigd is als zij hebben bijgedragen aan de marginalisering van moslims (Slootman & Tillie, 2006). Opvallend is wel de veelvuldigheid van berichten over de gewapende strijd die op de profielen verschijnen en daarbij ook de hoge mate van diversiteit in de manieren waarop er over dit onderwerp gesproken wordt. Bovendien is de wijze waarop deze radicale moslima's spreken over de rol van de vrouw binnen de gewapende strijd markant te noemen. Een ander kenmerk van

¹ De gewapende strijd tegen de 'vijanden van de islam'.

² Mannen die deelnemen aan de gewapende strijd in naam van Allah.

Islamitische radicalen is namelijk dat zij streven naar het herstellen van de grondslagen van het geloof waarbij de religieuze normen en waarden gebaseerd worden op een letterlijke interpretatie van de Koran (Slootman & Tillie, 2006). Binnen deze letterlijke interpretatie van de Koran is de taak om de ummah, de moslimgemeenschap, te beschermen en daar letterlijk voor te vechten toebedeeld aan mannen (De Koning, 2008). Veel radicale moslima's op Facebook onderschrijven deze opvatting, maar de ambivalentie schuilt in het feit dat vrouwelijke strijders onomwonden worden toegejuicht. Deze zogenoemde mujahida's³ kunnen op evenveel lofuitingen rekenen als hun mannelijke evenknieën.

In dit artikel wordt het discours betreffende de gewapende strijd onder radicale Nederlandse en Vlaamse moslima's op Facebook inzichtelijk gemaakt. Hierbij wordt in kaart gebracht in hoeverre zij een link leggen tussen nationale en internationale deprivatie en de gewapende strijd en in hoeverre hun positie als vrouw een rol speelt bij de manier waarop zij de gewapende strijd verheerlijken en de participatie van vrouwen rechtvaardigen. Om de verschillen in de wijze waarop zij over de gewapende strijd berichten en de frequentie daarvan weer te geven, is er een beknopte typologie samengesteld. Aansluitend wordt gepoogd deze standpunten en de variaties van deze opvattingen theoretisch te duiden.

Hoewel dit onderzoek zich richt op de digitale wereld, verschaft het unieke informatie over de denkwijzen en opvattingen van radicale Nederlandse en Vlaamse moslima's. Vrouwen die zich, sinds enkele jaren, op internet steeds meer zichtbaar mengen in de discussie rondom de gewapende strijd (AIVD, 2006). Dat het in sommige gevallen niet alleen blijft bij het propaganderen van de gewapende strijd op internet werd onlangs duidelijk met de arrestatie van een 19-jarige Zoetermeerse vrouw in verband met een verdenking van het rekruteren van jongeren voor de jihad (De Volkskrant, 2013). Deze Oum Usama wachtte haar proces na haar vrijlating niet af. Enkele weken nadat zij haar gevangenis mocht verlaten, vertrok zij zelf naar Syrië. Op een door haar beheerde Facebookpagina stond vermeld: „Het vastzetten van onze zuster heeft haar enkel standvastiger en strijdlustiger gemaakt. Daarom kan de Nederlandse overheid beter verdere vervolging staken en andere zusters met rust laten. Wij willen ook duidelijk maken dat een gevangenschap ons juist meer verbonden maakt. Oh! Nederlandse overheid: STIK in jullie woede.” (De Ware Religie.nl, 2013).

Achtergrond: Theologische explicatie

Islamitisch radicalisme is een religieus geïnspireerde vorm van radicalisme (Slootman & Tillie, 2006). Radicalisme kan als volgt gedefinieerd worden: een ernstige onvrede over de bestaande maatschappelijke constellatie, een beeld van mensen en instellingen die hiervoor verantwoordelijk zijn, een idee (of utopie) over hoe het anders zou kunnen en een concept van actoren die dat zouden kunnen bewerkstelligen (Buijs, Demant & Hamdy, 2006). Islamitisch radicalisme is tevens een verzamelnaam waarin verschillende begrippen en opvattingen samenkomen, waaronder het salafisme, fundamentalisme en islamisme (Slootman & Tillie, 2006). Het salafisme omslaat het orthodox religieuze gedachtegoed waarbij getracht wordt om zo vroom mogelijk te leven, net zoals de moslims in de tijd van de profeet deden. Zogenoemde salafi's pleiten voor een terugkeer van een zuivere Islam en zien daarbij de Koran en de Hadith⁴ als enige legitieme bronnen van hun geloof. Het fundamentalisme wordt voornamelijk getypeerd door de opvatting dat verschillende vijanden de religieuze gemeenschap bedreigen. Om weerstand te bieden tegen deze bedreigingen is het zaak om

³ Vrouwen die deelnemen aan de gewapende strijd.

⁴ Een verzameling overleveringen van het doen en laten en de uitspraken van de profeet Mohammed.

de gemeenschap te versterken. Het islamisme is niet alleen een religieuze ideologie, maar ook politiek georiënteerd. Aanhangers van het islamisme combineren het streven naar de fundamenteën van het geloof (zoals de salafi's dat doen) met een strijd tegen het kolonialisme, imperialisme en modernisme. Zij zien de islam als de basis voor de samenleving en al haar instituties. Het ideaal is een Islamitische staat waarvan het rechtssysteem gestoeld is op de sharia⁵. Deze overtuigingen komen allen tezamen in het Islamitisch radicalisme dat in zijn totaliteit de volgende opvattingen omvat, zoals beschreven door Slootman & Tillie (2006):

1. De islam ligt onder vuur en wordt bedreigd.
2. Burgerlijke machthebbers hebben bijgedragen aan deze marginalisering en moeten daarom gewantwoord worden; verzet tegen hen is gerechtvaardigd.
3. Religieuze gezaghebbers berusten in deze situatie en plegen daarom verraad aan het geloof.
4. De grondslagen van het geloof moeten worden hersteld door een terugkeer naar de echte religieuze normen en waarden en door een letterlijke interpretatie van de Koran.
5. De eigen religie is superieur en zou de grondslag moeten vormen voor de samenleving en de leidraad moeten zijn voor de politiek.
6. De ware gelovige moet een actieve rol spelen bij het verwezenlijken van deze samenleving, wat gezien wordt als een urgente zaak.

De meest extreme vorm van radicalisme, extremisme, wordt gekenmerkt door enkele toegevoegde overtuigingen. Te weten:

1. Het verwezenlijken van de ideale, goddelijke, samenleving is het hoogste doel (utopisme).
2. Het nastreven hiervan is een plicht voor elke gelovige die alle middelen heiligt, inclusief geweld.
3. Tegenstellingen worden verabsoluteerd en de vijand wordt gedemoniseerd, doordat de activisten zichzelf zien als strijders van het goede die het kwaad bestrijden.

Deprivatie als trigger

Muslims als paria's van de samenleving

Met name na de terroristische aanslagen op 9-11 is het klimaat in het Westen ten opzichte van moslims verhard (Buijs et al., 2006). Daar waar eerst bepaalde etnische minderheden, zoals de Marokkaanse gemeenschap in Nederland, in het politieke discours werden bekritiseerd, heeft er een verschuiving plaatsgevonden naar het ter discussie stellen van de gehele moslimgemeenschap (European Commission Against Racism and Intolerance, 2013; Eikelenboom, 2004). Politiek gezien wordt de islam ter discussie gesteld met regels en wetten die met regelmaat worden voorgesteld en in sommige gevallen ook worden ingevoerd. Een voorbeeld daarvan is de door islamcriticaster Geert Wilders geïnitieerde 'kopvoddentaks', die uiteindelijk uitmondde in een boerkaverbod waarbij het dragen van een boerka verboden is in het onderwijs, de zorg, het openbaar vervoer en in overheidsgebouwen. Dit verbod is echter nog niet officieel ingevoerd omdat de betrokken bewindslieden zich nog beraden over de precieze vormgeving van deze maatregel (Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2012; Laanen, 2012). In Vlaanderen is het boerkaverbod overigens wel al van kracht en riskeren vrouwen een boete als zij met een boerka de straat op gaan.

⁵ Islamitische wetgeving.

Een ander voorbeeld is het verbod op ritueel slachten, een voorstel dat uiteindelijk strandde in de Eerste Kamer (Remie, 2012). Uit onderzoek van TNS NIPO bleek dat in 2004 bijna 40 procent van de ondervraagde Nederlanders negatief tegenover moslims stond (Kanne, 2004). Ook is de angst voor aanslagen en de overheersing van de islam sterker geworden. Een kwart van diegenen die zich bedreigd voelen, heeft het eigen gedrag daarop aangepast door moslims uit de weg te gaan en plaatsen te vermijden waar zij hen zouden kunnen tegenkomen.

Deze wrijving tussen moslims en niet-Islamitische Nederlanders wordt ook als dusdanig ervaren door de meeste moslims. Zij zijn niet tevreden over het maatschappelijke klimaat ten overstaan van hun geloof en slechts een minderheid is van mening dat de meeste Nederlanders respect hebben voor de Islamitische cultuur (Maliapaard & Gijsberts, 2012). 74 procent van de ondervraagde Marokkaanse jongeren in een onderzoek van Dagevos, Gijsberts & Van Praag (2003) geeft aan af en toe tot zeer vaak gediscrimineerd te worden. Bij jongens is het geweigerd worden bij uitgaansgelegenheden en bij werkgevers een grote bron van frustratie. Meisjes worden uitgescholden omdat zij een hoofddoek dragen en in de meest extreme gevallen krijgen zij te maken met mensen die hun hoofddoek proberen af te trekken (Demant, 2005). Radicale jongeren krijgen het idee dat er een ware oorlog tegen de islam gaande is waarbij met name het Westen er alles aan doet om moslims te verhinderen in vrijheid hun geloof te belijden (De Koning, 2008; Van San, 2013).

Moslims die tot de tweede of derde generatie migrantengroepen behoren, en dan specifiek Marokkaanse Nederlanders, bevinden zich tevens veelal in een sociaaleconomische achterstandspositie. Hoewel hun opleidings- en werkniveau is gestegen, is de werkloosheid sterk toegenomen en is er een duidelijke achterstand ten opzichte van autochtonen (Buijs et al., 2006; Dagevos, 2006) Cijfers van het CBS laten een zeer sterke stijging van het aantal inschrijvingen van de tweede generatie niet-westerse allochtonen bij het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Sinds 1995 tot 2012 is het aantal inschrijvingen bij het hoger beroepsonderwijs meer dan verachtvoudigd en het aantal inschrijvingen is in dezelfde periode bij het wetenschappelijk onderwijs meer dan verviervoudigd (CBS, 2013). Dit terwijl het werkloosheidspercentage in 2012 onder niet-westerse allochtonen hoog (15,5 procent) te noemen valt, in vergelijking tot het percentage (5 procent) van autochtonen (CBS, 2013). Ook hoogopgeleiden vinden minder snel een baan in vergelijking tot autochtone hoogopgeleiden (CBS, 2011). Hierdoor kunnen ook hoogopgeleide moslims uit de tweede of derde generatie migranten te maken krijgen met een gevoel van achterstand. Dit wordt ook wel de theorie van de toegenomen verwachtingen (Gurr, 1970) genoemd. Zij verwachten met hun opleiding hoge ogen te gooien op de arbeidsmarkt, maar worden schromelijk teleurgesteld. Hun verwachtingen zijn gestegen, maar wanneer deze verwachtingen niet uitkomen, ontstaat er teleurstelling en woede (Buijs et al., 2006). Er is sprake van een integratieparadox; naarmate iemand meer gericht is op integratie, is hij of zij gevoeliger voor cultuurconflicten en verschijnselen van buitensluiting.

De ervaring van buitensluiting en het gevoel tweederangsburger te zijn, kunnen er voor zorgen dat de moslimidentiteit versterkt wordt (Buijs et al, 2006). Deze moslims voelen zich niet thuis in de Nederlandse samenleving, krijgen gevoelens van vervreemding, zijn op zoek naar antwoorden en vinden uiteindelijk duidelijkheid in de islam (Hudson, 1999). De fundamentalistische of salafistische islam kan dan een aantrekkelijk alternatief zijn. Deze religieuze stromingen met strikte voorschriften en rituelen kunnen houvast bieden. Binnen dergelijke stromingen die zichzelf binnen de Islamitische aftakkingen van het geloof als superieur beschouwen, kan de voormalige 'tweederangsburger' zijn of haar gevoelens van machteloosheid omzetten in een vorm van zelfvertrouwen. Over de specifieke motivaties van bekeerlingen om zich bezig te houden met de

radicale islam is daarentegen weinig bekend (Buijs et al., 2006). Het zou aannemelijk kunnen zijn dat zij, omdat zij bewust voor de islam hebben gekozen en daarbij vaak breken met familie en vrienden, zich ook vervreemd voelen van de Nederlandse samenleving, maar dan op een andere manier.

Het versterken van de moslimidentiteit zorgt daarnaast voor een sterke identificatie met andere moslims in de wereld (Buijs et al., 2006). Radicale moslims zijn van mening dat de moslimgemeenschap, de ummah, onderdrukt wordt door de Verenigde Staten, Israël en het Westen in het algemeen. Zij voelen mee met de slachtoffers van oorlogen in Irak en Afghanistan, maar hebben ook een afkeer van de Verenigde Staten omdat het land steun zouden verlenen aan dictatoriale regimes in moslimlanden (Aarts & Keulen, 2001; Bin Laden, 1996). Er is dus niet alleen sprake van individuele deprivatie in eigen land, maar ook van groepsdeprivatie over de hele wereld. Het gevoel van onrecht is voor sommige moslims zo sterk dat zij besluiten zich resoluut af te wenden van de Nederlandse samenleving en de gewapende strijd te omarmen (Buijs et al., 2006). Een gangbare reactie op onrecht is het nemen van wraak waarmee de onrechtvaardigheid rechtgetrokken kan worden, de eigenwaarde kan worden hersteld en erger onrecht kan worden voorkomen (Silke, 2003). De wens om iets te doen aan al dit onrecht is een belangrijk thema bij extremistische moslims, en is vaak de *trigger* geweest om extremistisch te worden. De interesse in de gewapende strijd lijkt een manier om te ageren tegen de persoonlijke en de groepsmarginalisering die zij ervaren.

Feministisch Westen werkt als stimulans

Naast de individuele en groepsdeprivatie die moslima's ervaren omdat zij moslim zijn, bevinden zij zich ook in een bijzondere positie op basis van hun geslacht. Dat geldt zowel in het private domein, binnen het gezin, als in het publieke domein. In deze paragraaf worden enkele beweegredenen opgeworpen als eventuele verklaringen voor het engagement van westerse vrouwen met de gewapende strijd, specifiek gericht op hun positie als Islamitische vrouw in een westerse samenleving.

Tot en met de industrialisatie was in het Westen het publieke domein alleen het terrein van mannen en hielden vrouwen zich op binnen het private domein (Ness, 2007). In de laatste decennia is er echter meer ruimte voor vrouwen gekomen om zich ook in het publieke domein te begeven. De scheidslijn tussen het publieke en private domein vervaagde, mede veroorzaakt door progressieve ideeën over sociale en economische gelijkheid, maar ook door technologische innovatie waardoor arbeidsdeling mogelijk was (Ness, 2007; Engels, 1884). Vrouwen konden zo ontsnappen aan wat Engels (1884) *domestic slavery*⁶noemde.

De verplaatsing van vrouwen van het private naar het publieke domein zorgde niet alleen voor financiële onafhankelijkheid, maar ook voor psychologische *empowerment*. Vrouwen moesten in staat zijn om zichzelf te verdedigen, maar daar bleef het niet bij; zij hadden nu ook de mogelijkheid om zelf agressor te zijn (Ness, 2007). Geweld werd gedemocratiseerd, in de zin dat beide seksen de mogelijkheid kregen om geweld te plegen en toegang hadden tot de middelen die daarvoor nodig zijn. Het aantal gevallen van geweldpleging door vrouwen is in de afgelopen decennia dan ook gestegen (Ness, 2007).

Terroristisch gedrag is vaak een reactie op frustratie op politiek, economisch of persoonlijk vlak (Bloom, 2007; Galvin, 1983). Vaak ontstaat de interesse in terrorisme wanneer een vrouw politiek betrokken is en heilig gelooft in een bepaald doel. Wanneer alle pogingen om de sociaal-

⁶ Het zorgen voor het huishouden en voor de opvoeding van de kinderen.

politieke situatie op legitieme wijze te veranderen mislukken, zien vrouwen (net als mannen) terrorisme als laatste oplossing. Vrouwen zijn hierin meer ideologisch ingesteld dan mannen. Wanneer zij betrokken zijn bij bepaalde doelen, zijn zij eerder bereid om daar de wapens voor op te pakken (Galvin, 1983). Anders dan mannen, bij wie macht en roem vaak motieven zijn om betrokken te zijn bij terrorisme, staat bij vrouwen de droom van een beter leven voor zichzelf, hun kinderen of zwakkeren in de samenleving voorop (Galvin, 1983).

In tegenstelling tot in streng Islamitische landen, kunnen vrouwen in Nederland en Vlaanderen zich vrijelijk in het publieke domein begeven, kennis vergaren en politiek betrokken zijn. Uit de berichten op Facebook blijkt dat de Nederlandse en Vlaamse moslima's dankbaar van deze 'privileges' gebruikmaken. Verder blijkt dat zij zich bezighouden met politieke en religieuze doeleinden, maar er zijn ook gevallen bekend van dames die lezingen houden over radicale onderwerpen (Groen & Kranenberg, 2006). Voorts is de interesse voor geweld en geweldpleging door vrouwen in de westerse samenleving genormaliseerd.

De crux schuilt zich in de mogelijkheid om deze vrijheden te gebruiken om zich tegen de westerse samenleving te keren. Met hun interesse of zelfs betrokkenheid bij de gewapende strijd kunnen de vrouwen ageren tegen het algehele anti-moslimklimaat, maar ook tegen wat expliciet moslima's wordt 'aangedaan'. Het wettelijk ingevoerde boerkaverbod heeft bijvoorbeeld logischerwijs alleen betrekking op moslimvrouwen, waardoor vrouwen het gevoel kunnen krijgen dat juist zij (door het Westen) worden tegengewerkt in hun geloofsbelijdenis. Ook verschijnen op Facebook regelmatig berichten over moslima's die in Nederland en België worden beledigd, vernederd en van hun 'eer' worden ontdaan. Dit zijn situaties die in meer of mindere mate vergelijkbaar zijn met de incidenten waarbij hoofddoeken werden afgetrokken (Demant, 2005). In de meest extreme gevallen worden foto's geplaatst van vermoorde vrouwen uit oorlogsgebieden als bewijs van de wreedheid en onderdrukking van het Westen (voornamelijk de VS en Israël) en de dictatoriale regimes die, volgens hen, gesteund worden door westerse landen.

De versterkte moslimidentiteit, de intense frustratie over de deprivatie van moslima's in het Westen en daarbuiten, de hoge graad van ideologie, de normalisering van geweldpleging door vrouwen en de bewegingsvrijheid voor vrouwen in westerse landen kunnen in dit geval een gevaarlijke cocktail vormen waardoor westerse vrouwen kiezen voor het pad van de gewapende strijd. In welke vorm, functie of hoedanigheid dan ook.

De achtergestelde positie van de vrouw ten opzichte van de man binnen Islamitische gemeenschappen zou ook een rol kunnen spelen bij de interesse in de gewapende strijd (Withuis, 2007; Hudson, 1999; Von Knop, 2007). Deze theorie is vooral gericht op het martelaarschap. Mujahideen worden als helden van de gemeenschap gezien en het sterven van een martelaarsdood is binnen de radicale islam het hoogst haalbare. Door de hoge mate van genderdifferentiatie binnen Islamitische culturen (Thayer & Hudson, 2010) is deze eer alleen aan mannen toebedeeld. Culturen met een hoge mate van genderdifferentiatie zijn zeer autoritair, met een sterk ontwikkelde mangedomineerde hiërarchie waarbij er een strikte afbakening is tussen mannen en vrouwen als het aankomt op de verdeling tussen het publieke en private domein (Ness, 2007). Vrouwen behoren niet te vechten en hun betrokkenheid bij de gewapende strijd uit zich met name in het bijstaan van hun man in hun traditionele rol als verzorger en door hun kinderen de liefde voor de strijd bij te brengen (Israeli, 2004; ODIHR, 2005). Mogelijk geïnspireerd door de vervaagde grens tussen het publieke en private domein voor mannen en vrouwen en de opvattingen over sociale, economische en politieke gelijkheid tussen mannen en vrouwen die in het Westen worden gepropageerd, zouden moslima's op gelijke voet met mannen willen komen te staan. Het verkrijgen van het martelaarschap is hierbij de

ultieme manier om als een gelijke van de man te worden gezien en voor sommige moslima's is dit zelfs de enige manier om te ontkomen aan hun ondergeschiktheid aan mannen (Withuis, 2007; McDonald, 1992). Met een dergelijke daad kunnen de vrouwen bewijzen dat zij even betrokken zijn als mannen bij het uiteindelijke doel (Bloom, 2007) en dat zij in staat zijn om dezelfde taken uit te voeren als mannen (ODIHR, 2005).

Onderzoeksvragen

Om het discours betreffende de gewapende strijd op Facebook inzichtelijk te maken, vallen de onderzoeksvragen uiteen in één hoofdvraag en twee deelvragen. De eerste deelvraag is gericht op het blootleggen van eventuele connecties die door radicale moslima's worden gelegd tussen de deprivatie die zij als moslim zijnde, nationaal en internationaal, ervaren en de motieven voor de gewapende strijd. Deelvraag twee completeert de eerste deelvraag door zich te richten op in hoeverre de (achtergestelde) positie van de vrouw, zowel in de gemeenschap als in het gezin, een rol speelt in de wijze waarop zij de gewapende strijd verheerlijken. Daarnaast richt deze vraag zich op het detecteren van geventileerde opvattingen over in welke hoedanigheid het voor vrouwen gepast is om betrokken te zijn bij de gewapende strijd en wordt er nagegaan of er in deze opvattingen kenmerken van westers feminisme te bespeuren zijn.

Hoofdvraag:

Wat is het discours op Facebook van Nederlandse en Vlaamse radicale moslima's ten aanzien van de gewapende strijd?

Deelvragen:

1. *In hoeverre wordt er een link gelegd tussen nationale en/of internationale deprivatie en de gewapende strijd en op welke manieren doen zij dat?*
2. *In hoeverre speelt hun positie als vrouw een rol bij de manier waarop zij de gewapende strijd verheerlijken en de participatie van vrouwen rechtvaardigen?*

Methode

Voor dit onderzoek zijn gedurende een periode van twee maanden radicale Nederlandse en Vlaamse moslima's gevolgd op Facebook. Er zijn verschillende voordelen verbonden aan een dergelijke internetstudie. Allereerst kunnen de vrouwen op deze wijze in hun natuurlijke habitat bestudeerd worden, zonder enige vorm van reactiviteit die wellicht wel zou kunnen optreden wanneer er gekozen was voor face-to-face interviews. Daarnaast kan internet gezien worden als een zeer handig hulpmiddel om informatie over de gewapende strijd te verspreiden, hierover te discussiëren en zelfs anderen proberen over te halen eraan deel te nemen. De AIVD bestempelde dit medium niet voor niets als de 'kraamkamer van de hedendaagse jihad' (AIVD, 2012). Dit geldt in het bijzonder voor moslima's, omdat het wereldwijde web, gezien hun beperkingen in het publieke domein, één van de weinige plekken is waar zij van volle bewegingsvrijheid kunnen genieten. Ook de vrouwen die in dit artikel centraal staan, spreken zelf van een *social media jihad*, waarbij het zaak is om via sociale netwerksites onder andere meer bekendheid voor de gewapende strijd te genereren, boeken, artikelen en video's te verspreiden en moslims op te roepen te gaan vechten.

De keuze voor Facebook lag voor de hand, omdat dit één van de grootste en populairste⁷ social media-sites is onder jongeren. Gezien de schat aan informatie die deze website tijdens het onderzoek heeft opgeleverd, is dit achteraf bekeken een goede keuze geweest.

In de maanden april en mei 2013 zijn dagelijks alle berichten verzameld van ongeveer 50 potentiële respondenten. De begeleidende docent fungeerde in het begin als *gatekeeper* en hielp zodoende met het aanreiken van profielen van enkele respondenten uit de doelgroep. Door middel van het sneeuwbal-effect is de onderzoeker via deze profielen in staat geweest om andere respondenten te vinden om deze daaropvolgend op te nemen in het onderzoek. De respondenten zijn geselecteerd op basis van de berichten die zij geplaatst hebben over de gewapende strijd. Ook is er gekeken of zij berichten hadden geplaatst die overeenkwamen met de kenmerken van radicalisme en extremisme zoals Slootman & Tillie (2006) hebben beschreven. Het vaststellen van radicale en extremistische kenmerken in de berichten die door de respondenten werden geplaatst, is enerzijds gedaan om na te gaan of de respondenten daadwerkelijk als radicaal kunnen worden geclassificeerd en anderzijds als hulpmiddel om een typologie te kunnen vaststellen. Deze typologie is gebaseerd op het aantal kenmerken van radicalisme die doorklonken in de berichten van de respondenten, de mate waarop er berichten over de gewapende strijd worden geplaatst (zowel eigen teksten als nieuwsberichten), wat er inhoudelijk over de gewapende strijd wordt gezegd (rond de thema's waarop de deelonderzoeksvragen zijn gestoeld) en hun netwerkcontacten. Bij de netwerkcontacten is gekeken naar met hoeveel (en welke) andere respondenten een respondent bevriend is, bij hoeveel (en welke) andere respondenten een respondent op een bericht gereageerd heeft en bij hoeveel (en welke) respondenten een respondent een bericht 'geliket' heeft.

Na verdere selectie zijn uiteindelijk 45 respondenten meegenomen in de analyse. Sommige respondenten zijn afgefallen, omdat zij tijdens de duur van het onderzoek geen berichten hadden gepost die te maken hadden met de gewapende strijd. Het overgrote deel van de respondenten is het volledige tijdsdeel van twee maanden gevolgd. Een paar respondenten zijn slechts een maand of enkele weken gevolgd. De profielen van de vrouwen in de laatste categorie werden gedurende het onderzoek verwijderd en anderen hadden hun profiel net aangemaakt ten tijde van het onderzoek. Bij alle respondenten zijn één of meerdere kenmerken van islamitisch radicalisme vastgesteld, bij sommige respondenten zijn alle kenmerken geconstateerd.

Alle teksten, gesprekken, foto's en video's zijn verzameld en meetbaar gemaakt, onder andere met behulp van het kwalitatieve analyseprogramma Atlas Ti. Vanwege de grote hoeveelheid aan video's is er alleen op dit onderdeel van de data een verdere selectie toegepast. Enkel de video's waarin gesproken werd over de rol van de vrouw binnen de gewapende strijd zijn volledig uitgeschreven en meegenomen in de analyse. Voor deze afbakening is gekozen omdat vrijwel alle video's mannen oproepen tot de jihad (vaak in relatie tot Syrië). De rol van de vrouw binnen dit geheel zou de uitzondering zijn.

Respondent	Periode gevolgd		Duur in weken (afgerond)	Aantal kenmerken radicalisme	Aantal kenmerken extremisme
	Van	Tot			
Respondent 1	1-4-2013	31-5-2013	8	6	3
Respondent 2	1-4-2013	26-5-2013	8	4	1
Respondent 3	1-4-2013	31-5-2013	8	4	2
Respondent 4	1-4-2013	31-5-2013	8	1	1
Respondent 7	1-4-2013	31-5-2013	8	2	0
Respondent 9	1-4-2013	31-5-2013	8	1	1
Respondent 11	1-4-2013	31-5-2013	8	6	3

⁷ <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>

Respondent 12	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 13	1-4-2013	31-5-2013	8	5	1
Respondent 14	1-4-2013	12-4-2013	2	3	1
Respondent 15	1-4-2013	31-5-2013	8	4	3
Respondent 16	1-4-2013	31-5-2013	8	3	2
Respondent 17	1-4-2013	31-5-2013	8	6	3
Respondent 18	1-4-2013	31-5-2013	8	6	2
Respondent 19	1-4-2013	31-5-2013	8	4	3
Respondent 23	1-4-2013	2-5-2013	4	1	3
Respondent 24	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 25	1-4-2013	31-5-2013	8	4	2
Respondent 26	1-4-2013	31-5-2013	8	2	1
Respondent 27	1-4-2013	31-5-2013	8	3	3
Respondent 28	1-4-2013	31-5-2013	8	3	3
Respondent 29	1-4-2013	31-5-2013	8	3	2
Respondent 31	1-4-2013	31-5-2013	8	2	1
Respondent 32	1-4-2013	31-5-2013	8	6	3
Respondent 33	1-4-2013	31-5-2013	8	4	2
Respondent 35	7-4-2013	31-5-2013	7	2	2
Respondent 36	1-4-2013	31-5-2013	8	6	3
Respondent 38	1-4-2013	31-5-2013	8	1	2
Respondent 41	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 42	1-4-2013	31-5-2013	8	2	3
Respondent 43	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 44	1-4-2013	31-5-2013	8	1	1
Respondent 48	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 49	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 50	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 52	1-4-2013	31-5-2013	8	4	3
Respondent 54	1-4-2013	31-5-2013	8	4	2
Respondent 55	25-5-2013	31-5-2013	1	2	2
Respondent 57	1-4-2013	31-5-2013	8	3	1
Respondent 58	27-5-2013	31-5-2013	1	2	2
Respondent 60	1-4-2013	31-5-2013	8	4	3
Respondent 61	1-4-2013	31-5-2013	8	5	3
Respondent 62	1-4-2013	31-5-2013	8	2	2
Respondent 63	1-4-2013	31-5-2013	8	3	0
Respondent 64	1-4-2013	31-5-2013	8	2	2

Tabel 1: De onderzoeksgroep
(Rood betekent maximale score)

	Aantal keren dat het woord jihad* voorkomt	Aantal keer dat het woord strijder** voorkomt	Aantal gedeelde nieuwsberichten over de gewapende strijd	Aantal gedeelde nieuwsberichten over jihadisten	Aantal gedeelde nieuwsberichten over vrouwen en de gewapende strijd
Totaal	155	204	14	49	9

Tabel 2: Termen en nieuwsberichten
* of jihaad/djihaad
** of mujahid

Tot slot moet worden aangetekend dat van de resultaten en de conclusie van dit onderzoek met voorzichtigheid kennis genomen dient te worden. Omdat er gebruik is gemaakt van Facebookgegevens moet er ook rekening gehouden worden met het feit dat het op Facebook mogelijk is om een andere identiteit aan te nemen. Een profiel is in feite anoniem en het is niet verifieerbaar dat de gebruiker degene is wie hij/zij zegt dat hij/zij is. Zo is het bijvoorbeeld niet onmogelijk dat sommige bestudeerde profielen niet van vrouwen zijn, maar van mannen. Uit berichten waarin vrouwen elkaar waarschuwen voor bepaalde profielen, blijkt dat dergelijke situaties

inderdaad voorkomen. Bovendien zou er ook achter verschillende profielen slechts één en dezelfde persoon schuil kunnen gaan. Daarnaast is de kans aanwezig dat een profiel niet 'echt' is. Hierbij kan er gedacht worden aan medewerkers van de veiligheidsdiensten die de vrouwen in de gaten willen houden, maar ook aan onderzoekers. Dat dit onderzoek zonder problemen is uitgevoerd, bewijst dat die mogelijkheid er is. Desondanks is er bij het grootste deel van de respondenten sprake van een netwerk waarin men elkaar persoonlijk kent. De kans dat een groot deel van de profielen niet valide zouden zijn, is hierdoor iets gereduceerd.

Als laatste voetnoot wil ik graag benadrukken dat dit artikel een verslag is van de virtuele werkelijkheid die de respondenten hebben geschapen. De gegevens zijn alleen via internet verzameld, zonder dat er met de vrouwen offline gesproken is. Het is dus voor hen niet mogelijk geweest om een bericht verder uit te leggen of te nuanceren. Het is daardoor denkbaar dat de uitingen van de vrouwen op Facebook over de gewapende strijd te typeren zijn als stoerdoenerij en dat zij 'in het echte leven' genuanceerder over deze zaken denken en/of binnen hun gezin en/of huwelijk minder geprononceerde opvattingen hebben of mogen hebben. Op internet hebben ze dan een grote mond maar thuis zijn het stille feministen. Het tegenovergestelde is uiteraard ook denkbaar. Uit onderzoek van Marion van San, waarvoor een internetstudie gecombineerd werd met face-to-face interviews, bleek dat jonge moslima's zich *offline* vaak radicaler uitten dan op het wereldwijde web (Van San, 2013).

Resultaten

Het Westen versus de islam

Er is volgens de respondenten onomstotelijk een kruistocht gaande tegen moslims en de islam. Het thema onrecht wordt bij alle radicale moslima's veelvuldig aangesneden. Zij noemen meerdere partijen die verantwoordelijk zouden zijn voor het verzwakken van de moslimgemeenschap en het onderdrukken van alle moslims, maar het Westen, en vooral de VS en Israël, wordt gezien als de hoofdverantwoordelijke. De vrouwen ervaren zichzelf als moslim zijnde als behorende tot een gemarginaliseerde groep, zowel op nationaal als op internationaal niveau. Hierbij wordt hoofdzakelijk gesproken over groepsdeprivatie op internationaal niveau, maar ook over individuele en groepsdeprivatie op nationaal niveau.

Op nationaal niveau wordt bijna letterlijk het anti-islamdiscours genoemd. Zo zegt Leyla Al Arabia over het incident bij een Gentse moskee waar onbekenden een kop van een everzwijn hebben opgehangen met het onderschrift „Fuck the islam”⁸:

“De aversie ten aanzien van #Islam en de #moslims neemt alsmat toe. Aan de poort van een Gentse moskee werd een everzwijnkop aangetroffen met daarbij een beledigende opschrift. Ook hier kan, net zoals recentelijk in Groot-Brittannië en andere delen van Europa, terecht gesteld worden dat de anti-islamitische houding van zowel de Belgische beleidsmakers en de media zulke escalaties in de hand werken. De Islam en de moslims worden namelijk continu in een zwart daglicht geplaatst en neergezet als een 'potentieel gevaar'. Om nog maar te zwijgen over de onderdrukkingen die hiermee gepaard gaan. Deze omgang jegens de moslims leiden tot haatgevoelens en spanningen binnen de samenleving waardoor men zulke situaties zoals in Gent krijgt.”

Meerdere moslima's werpen voorbeelden op van structurele vernedering en geven tevens aan zich ook in eigen land beknot te voelen in hun geloofsbelijdenis. Zo maken zij zich onder andere boos over het boerkaverbod en over individuele verhalen waarbij meisjes die een hoofddoek dragen juist om die reden niet worden aangenomen tijdens sollicitaties. Daarnaast wordt de commotie rondom geopperde maatregelen om vertrekkende jihadisten tegen te houden met scepsis gevolgd. Oum Abia

⁸ http://www.vandaag.be/binnenland/126446_everzwijnkop-opgehangen-aan-moskee-in-gent.html

schrijft bij het plaatsen van een nieuwsbericht waarin de Antwerpse burgemeester De Wever oppert om de hele omgeving alerter te maken op radicalisering:

"Het wordt steeds gekker hier in België, eerst kijken naar lange baarden en gewaden en nu dit: "Als jongeren op school vragen of ze tijdens de middagpauze mogen bidden, inclusief rituele voetwassing, dan is er iets aan de hand. Dan moet je als school niet naar politie bellen, maar moet er wel knipperlichtje gaan branden." Lijkt wel een nieuwe Europese kruistocht en inquisitie tegen praktiserende moslims."

Soms worden ook enkele persoonlijke ervaringen gedeeld. Zo vertelt één van de respondenten dat zij tijdens een bezoek aan haar man in de gevangenis⁹ zelf ook als crimineel werd behandeld en, tegen haar wil in, zich van haar ghimaar¹⁰ moest ontdoen. Een andere moslima laat weten dat zij op straat door iedereen raar en boos wordt aangekeken als zij haar ghimaar draagt.

Vechten voor gemarginaliseerde broeders en zusters

Zoals al eerder vermeld worden er veelvuldig berichten geplaatst over onrecht dat moslims op internationaal niveau zou worden aangedaan. Een zeer belangrijk thema binnen de internationale deprivatie van moslims is de (burger)oorlog in Syrië. Moslims worden daar, volgens de respondenten, op dagelijkse basis vermoord, gemarteld, verkracht en verminkt. Deze boodschap wordt vaak op lugubere wijze kracht bijgezet door er foto's van gedode en/of ernstig verminkte kinderen en vrouwen bij te plaatsen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Syrische president Bashar Al-Assad op weinig populariteit onder de onderzoeksgroep kan rekenen. Opvallend is wel dat enkele vrouwen de gruwelen in het Arabische land op het credo van het Westen schrijven, door Al-Assad te bestempelen als 'slechts' een marionet van het Westen.

De respondenten hebben echter niet alleen oog voor Syrië, maar kaarten ook met grote regelmaat de erbarmelijke situatie aan waarin andere moslims over de hele wereld leven. In de teksten klinkt voornamelijk woede, maar ook frustratie en machteloosheid door, zoals geïllustreerd wordt met de volgende uitspraken:

Umm Labib:

"Syria, Burma, Bangladesh... bleeding, and the list is long!! (...) Hoe kan ik een normale leven leiden terwijl ons oemmah bloedt????????!!!"

Oegt Munira:

"Hartverscheurende beelden uit Birma. Dit is nu! Een misdaad tegen de mensheid, tegenover de moslims. Dit is etnische zuivering. Terwijl de rest van de wereld rouwt met Amerika gaat het moorden door. Geen haan die ernaar kraait! Laat de wereld zien wat boeddhisten in Birma aanrichten....."

Oum Aamir:

"Vergeet onze broeders en zusters in Syrië niet, terwijl onze kleintjes lekker buiten aan t ravotten zijn, hun bordje leeg eten of een warme douche krijgen, begraven zij daar dagelijks hun kinderen. Vergeet hen niet tijdens jullie gebeden en Du3a¹¹! En als t je financieel mee zit, doneer dan, er zijn Walhamdulillah genoeg goede doelen die zich inzetten voor Syrie. En laten we de Ummah ook niet vergeten in Palestina, Irak, Afghanistan, Burma, Somalia.....en....en....en"

De moslimidentiteit is overduidelijk zeer sterk ontwikkeld bij deze vrouwen, die alle moslims over de hele wereld als hun eigen broer of zuster beschouwen. Dat is ook precies de achterliggende gedachte van de vrouwen die zich zo opwinden over het onrecht binnen de moslimgemeenschap. Meerdere vrouwen parafraseren een tekst uit de Koran dat beschrijft dat de moslimgemeenschap gezien moet

⁹ Het is niet duidelijk waarom haar echtgenoot in het gevang zit.

¹⁰ Een lange hoofddoek die niet alleen het hoofd bedekt, maar ook een groot deel van het bovenlichaam. Vergelijkbaar met een cape of poncho.

¹¹ Smeekbeden.

worden als één lichaam. Als één lichaamsdeel pijn heeft, lijdt het hele lichaam hieronder. Dit betekent echter ook dat de gehele moslimgemeenschap min of meer verantwoordelijkheid draagt voor de delen van de gemeenschap die behoeftig zijn. Al dit onrecht zou volgens de respondenten voor elke moslim als brandstof moeten fungeren om iets aan de situatie te veranderen. 'Iets' is in deze context deelnemen aan de gewapende strijd. Dit wordt door de radicale moslima's als enige oplossing gezien om het internationale onrecht te bestrijden, mede omdat volgens hen de rest van de wereld lijdzaam toekijkt en vooral het Westen niets geeft om moslims in nood.

Umm Kaoutar

"Maar! Kijk naar Syria! Hoor naar Syria! Heb gevoel voor Syria! Is het nieuws niet tot jullie gekomen wat zij doen met onze broeders? Zij verkrachten onze zusters en onze moeders! Zij maken van onze klein broertjes wezen! Zij verminken onze klein zusjes die om alles vrezes! Ze bombarderen alles plat. Wallahi, Syria en de ummah zijn dit meer dan zat! Hoe kunnen wij blijven toekijken?! Doorgaan met leven en dit gebeuren zomaar ontwijken?! Er bestaan geen woorden om de situatie daar te verbloemen!!"

Umm Ezra:

"Toestemming om te vechten is gegeven aan degenen tegen die gevochten wordt, omdat hun onrecht is aangedaan, voorzeker Allah heeft de macht hen bij te staan." [22: 39]"

Leila Mazhar:

"Ontken je dan nog steeds dat jihad niet noodzakelijk is in Syrië???"

Sis Islama:

"Jihad = fighting4freedom !"

Hoewel de respondenten her en der enigszins van mening verschillen over dit onderwerp, heerst de algemene opvatting dat zo veel onrechtvaardigheid jegens moslims hen verplicht om hun broeders en zusters fysiek te verdedigen. Dat de Nederlandse en Vlaamse overheid en media de vertrokken jihadisten bestempelen als terroristen, wekt alleen maar meer woede op. Voor hen zijn de jihadisten vrijheidsstrijders. Het vertrek van de Nederlandse en Vlaamse strijders wordt door veel moslima's aangemoedigd en voor de mannen die daadwerkelijk naar Syrië zijn vertrokken, wordt grote waardering geuit. Deze jihadisten c.q. vrijheidsstrijders wordt door de vrouwen op Facebook een bijna bovenmenselijke status aangemeten. Zij zijn de helden van de islam, de echte mannen, de ware gelovigen. De vrouwen laten de strijders vaak door middel van foto's overkomen als een soort *übermensen*. Zij worden vaak gepositioneerd als vrome moslims door foto's te plaatsen van biddende mujahideen die de wapens even aan de kant hebben geschoven. Ook wordt het zachte karakter van de strijders benadrukt door foto's te plaatsen van mujahideen die bijvoorbeeld met jonge katjes spelen, een oude man redden uit een kogelregen of uitgehongerde kinderen eten geven. Bovenal worden de mannen afgeschilderd als edelmoedige, dappere en machtige vechtersbazen die de religie, eer, bloed en eigendommen van moslims verdedigen.

Aanvullend is sterven op het slagveld volgens de vrouwen het mooiste wat een gelovige kan overkomen en is dit in essentie iets waar iedere moslim naar zou moeten streven. Deze bewuste martelaarsdood wordt met eigen teksten of met Koranverzen tot in extremen opgehemeld. Bovenal worden er veel foto's geplaatst van overleden mujahideen die zijn heengegaan met een lach op hun gezicht. Deze mysterieuze glimlach symboliseert voor de vrouwen de eerste aanblik van het paradijs, gezien voor martelaren het beste plekje in het paradijs wordt gereserveerd. Zo schrijft Oum Sadreddine bij een dergelijke foto:

"What did you see that made you smile, O martyr? #Syria"

Het verheerlijken van de strijd en de belofte van eeuwige roem en een groteske beloning in het hiernamaals aan de mujahideen kan gezien worden als een vorm van indirecte propaganda. Door de jihadisten een heldenstatus aan te meten en hen te bestempelen als 'echte mannen', kunnen mannen dit als stimulans ervaren om te gaan vechten. Desondanks zijn er ook vrouwen die de boodschap onomwonden overbrengen en mannen sommeren om naar het slagveld te vertrekken. Het overgrote gedeelte van de vrouwen doet dit door video's te plaatsen waarin mannen worden opgeroepen om zich bij de gewapende strijd te voegen, vaak in relatie tot Syrië. Slechts enkelen doen dit tekstueel, zoals Umm Kaoutar:

"Syria is een verplichting voor ons geworden, ja voor ons allemaal! En natuurlijk niet enkel alleen Syria maar heel de muslim ummah van Kashmir tot Gaza, Sudan, Somalië en ga zo maar voort! Wij zullen niet vechten onder de vlag van Syria, maar onder de vlag van 'Ilaa ilaaha illa Allaah Muhammed rasullulaah'¹²!"

Over diegenen die deze plicht negeren, laten de vrouwen zich laagdunkend uit. De zogenoemde 'thuisblijvers' worden bespot en in meedogenloze bewoordingen gereduceerd tot waardeloze mannen. Wie niet vecht, wordt volgens sommigen zelfs pijnlijk bestraft (door Allah). Het feit dat hun broeders en zusters zich daar in een abominabele situatie verkeren zou voor mannen genoeg reden moeten zijn om te gaan vechten in Syrië.

Zusters aan het front

Het gros van de radicale dames is ervan overtuigd dat vrouwen zich horen te mengen in de strijd en dat heeft volgens hen grotendeels te maken met de passieve houding en instelling van mannen. Volgens sommige respondenten zouden vrouwen moeten vechten, omdat de mannen te laf zijn om de gemeenschap te verdedigen.

Tegelijkertijd wordt er op Facebook veel gediscussieerd over de vraag of het voor een vrouw toegestaan is om te vechten. Sommigen zijn vrij stellig en menen dat het niet de taak van de vrouw is om de wapens op te pakken, terwijl anderen juist onder meer met behulp van religieuze teksten willen bewijzen dat vrouwen wel, onder bepaalde voorwaarden, mogen vechten. Zo zouden vrouwen mogen meevechten binnen het kader van de defensieve jihad, als moslims zichzelf moeten verdedigen. Daarnaast zouden moslima's mogen vechten als zij geen kleine kinderen, of hulpbehoevende ouders hebben en zij een mannelijk familielid bij zich hebben tijdens de reis naar het oorlogsgebied.

Hoewel niet met zekerheid gezegd kan worden dat er daadwerkelijk vrouwen meevechten in Syrië, plaatsen de vrouwen met grote regelmaat foto's van gesluierde vrouwen met wapens in hun handen. In de meeste gevallen poseren de dames voor de foto en soms is er sprake van een actiefoto die gemaakt is terwijl zij aan het schieten zijn, ook zijn er enkel video's in omloop van vrouwen in actie. Dit wil uiteraard nog niet zeggen dat zij zich daadwerkelijk fysiek mengen in de strijd, maar bij de respondenten bestaat hier doorgaans geen twijfel over. Daar waar mannelijke jihadisten op handen worden gedragen, kunnen de vrouwelijke jihadisten op evenveel, zo niet meer, lof rekenen. Net als bij de mannen, worden de vrouwelijke strijders vooral met foto's vereerd. Zoals gezegd zijn dit vooral geposeerde foto's van gesluierde vrouwen met wapens in hun handen. In een enkel geval wordt de vrouwelijke dubbelrol benadrukt op een foto waarbij een vrouw poseert met een wapen en

¹² Er is geen andere god dan Allah en Mohammed is zijn boodschapper.

ze in haar andere arm een baby vasthoudt. Een kiekje van een getrouwd stel dat samen in Syrië strijdt, is eveneens populair onder de respondenten.

Geen enkele respondent heeft gedurende de duur van het onderzoek op serieuze wijze aangegeven zelf ook te willen vechten in Syrië. Het is mogelijk dat de vrouwen zich ervan bewust zijn dat de veiligheidsdiensten hen, ook op internet, in de gaten houden. Gezien het inmiddels strafbaar is om naar Syrië te vertrekken met de intentie om daar te vechten, zou het niet meer dan logisch zijn dat zij hun wensen om mee te vechten niet openlijk op Facebook plaatsen.

Naast de discussies over de vraag of vrouwen al dan niet mogen meevechten in de gewapende strijd, worden er ook berichten geplaatst over andere rollen die voor vrouwen zijn weggelegd binnen de gewapende strijd. Zo zouden vrouwen meer bekendheid voor de gewapende strijd moeten genereren, hun man en mannelijke familieleden moeten wijzen op hun plicht om te vechten, de mujahideen moeten ondersteunen en hun kinderen de liefde voor de gewapende strijd moeten bijbrengen. Zo schrijft Umm Labib:

“Zuster, als de vrouwen naar mode en parfum nieuws rennen te volgen, ren jij naar het nieuws van mujahideen te volgen, en steun hen met publicatie van hun djihaad en hun moed, en bid voor hen...”

Maar ook:

“Zuster, leer jou kind liefde van jihaad. We hebben zulke generatie nodig, generatie die nooit van de dood bang is. Generatie die verliefd op de shahadah¹³ is ♥♥”

Typologie

Op basis van bovenstaande gegevens, de al eerder vastgestelde kenmerken van radicalisme en extremisme¹⁴, de frequentie van geplaatste berichten over de gewapende strijd, de grootte van het netwerk en de interactie binnen dit netwerk is er een typologie vastgesteld. Gezien de grote diversiteit in het discours over de gewapende strijd zijn er in totaal acht typen gedestilleerd waar 42 van de 45 respondenten onder geschaard kunnen worden. 3 respondenten verschillen dusdanig van eigenschappen dat zij niet te vangen zijn in deze acht typen, en samen ook niet een aparte groep vormen.

Alle kenmerken van de verschillende typen zijn in kaart gebracht in tabel 3, maar de verschillende varianten behoeven enige explicatie. Een kleine groep vrouwen vormt tezamen de ‘Die-hard jihadsupporters’. Deze respondenten lijken zich met niets anders dan met de gewapende strijd lijken bezig te houden. Zij plaatsen meerdere berichten per dag over dit onderwerp, volgen het nieuws op de voet en hebben veel interactie met andere respondenten die in de meeste gevallen eveneens de jihad ondersteunen. Wanneer anderen een bericht plaatsen met betrekking tot de gewapende strijd, zijn deze ‘Die-hard jihadsupporters’ de eersten die dit bericht ‘liken’. Tevens zijn deze respondenten de enigen die herhaaldelijk berichten plaatsen over zowel de ervaren nationale als internationale deprivatie. Ook prediken zij de gewapende strijd als oplossing voor deze marginalisering van moslims. Wanneer het aankomt op de rol van vrouwen binnen de gewapende strijd, juichen zij vrouwelijke strijders toe, maar benadrukken zij ook dat vrouwen evenzeer op andere manieren kunnen participeren in de strijd. De ‘Gematigde jihadsupporters’ verschillen van de ‘Die-hards’ in de frequentie waarmee zij berichten over de strijd plaatsen, maar zijn zij ook minder extreem in hun uitingen. Zij benadrukken meerdere malen het onrecht wat moslims internationaal zou worden aangedaan, maar slechts enkelen zien de gewapende strijd als middel om deze

¹³ Geloofsgetuigenis dat er geen andere god bestaat dan Allah. Binnen deze context wordt waarschijnlijk bedoeld dat het geloof (en alle rechten en verplichtingen) het belangrijkste is/moet zijn voor een moslim.

¹⁴ Zie tabel 1.

problemen op te lossen. Daarnaast laten zij zich vrij weinig uit over de rol van vrouwen binnen de strijd, wanneer zij wel berichten plaatsen over dit onderwerp, besteden zij vooral aandacht aan de betrokkenheid van vrouwen in de vorm van ondersteuner en opvoeder. Verder is hun netwerk minder groot en is er minder interactie. Anders dan bij de 'Die-hards' en de 'Gematigden' die mannen aansporen om te gaan vechten om zodoende gemarginaliseerde broeders en zusters te helpen (vooral in Syrië), doen de 'Voorzichtige jihadsupporters' dat niet. Of, wanneer zij dat wel doen, heel subtiel en/of indirect. Zij ondersteunen in alle facetten de gewapende strijd, maar zijn voorzichtig in het aansporen van geloofsgenoten om daadwerkelijk te gaan vechten. Mogelijk speelt hierbij ook de angst voor gerechtelijke vervolging een rol. In tegenstelling tot de 'Die-hard jihadsupporters' en een enkeling van de 'Gematigde jihadsupporters' verbinden de 'Voorzichtige jihadsupporters' internationale deprivatie niet direct met de gewapende strijd. Ook beperken zij zich aangaande de rol van vrouwen alleen tot het toejuichen van vrouwelijke strijders en worden andere vormen van deelname aan de strijd niet genoemd.

De 'Lone wolf' vertoont veel gelijkenissen met de 'Die-hard jihadsupporters', maar verschilt hoofdzakelijk op basis van de vorm en grootte van het netwerk. De 'Lone wolf' heeft niet alleen minder mederespondenten in haar vriendenlijst, maar er is ook weinig tot geen contact met hen (of met andere Facebookgebruikers). Het komt geregeld voor dat deze respondent haar eigen berichten 'likt' en daar zelf ook nog eens op reageert. Inhoudelijk plaatst de 'Lone wolf' net als de 'Die-hards' veel berichten over de gewapende strijd als oplossing voor internationale deprivatie van moslims en wordt onderstreept dat vrouwen ook zouden moeten kunnen meevechten in de gewapende strijd. De inhoudelijke discrepantie met de 'Die-hards' is dat de 'Lone wolf' niet bericht over andere rollen die vrouwen binnen de gewapende strijd zouden kunnen vervullen, maar zich vooral richt op het kunnen/mogen meevechten van vrouwen. Hoewel er maar één 'Lone wolf' in de onderzoeksgroep voorkomt, is deze beschrijving toch opgenomen in de typologie, mede omdat deze respondent zeer markante berichten plaatst en daarnaast in frequentie van berichten en kenmerken van radicalisme en extremisme niet onderdoet voor de 'Die-hard jihadsupporters'. De paar 'Verslaggevers' is deze naam toebedeeld omdat zij, wat de gewapende strijd betreft, louter en alleen nieuwsberichten uit Nederlandse en Belgische media en enkele radicale websites op hun profiel plaatsen. Inhoudelijk valt er over deze groep respondent niets tot weinig te zeggen over hun visie over deprivatie en de gewapende strijd en de positie van vrouwen in relatie tot deze strijd. Bij de 'Incidentele radicalen' komen uitingen over de gewapende strijd sporadisch voor. Doorgaans plaatsen zij berichten over het geloof in het algemeen, hun vriendinnen, mannen en toekomstige mannen, maar af en toe plaatsen ze een bericht waaruit hun steun voor de gewapende strijd blijkt. De connectie tussen deprivatie en de gewelddadige jihad wordt dan ook zeer summier genoemd. Het label 'Feministen' is wellicht iets te grotesk, maar toch is er voor deze term gekozen om aan te geven dat deze respondenten zeer veel berichten plaatsen over de rol van vrouwen binnen de gewapende strijd. In sommige gevallen is dit het enige thema in relatie tot de gewapende strijd waar zij berichten over plaatsen. Dit is ook terug te zien in de berichten die zij plaatsen over deprivatie. In deze posts wordt er vooral gesproken over hoe vrouwen (zowel nationaal als internationaal) onheus worden bejegend. Logischerwijs spreken zij hun goedkeuring uit over vrouwelijke strijders en zijn de meeste respondenten in deze groep ervan overtuigd dat vrouwen ook zouden moeten/kunnen meevechten. Over andere functies voor vrouwen binnen de gewapende strijd wordt niet gesproken. Opvallend is dat deze groep ook hoog scoort op het aantal kenmerken van radicalisme en extremisme. De laatste groep is bestempeld als 'Traditioneel'. De reden hiervoor is dat zij geen berichten plaatsen die te maken hebben met de rol van vrouwen binnen de strijd. Het valt op dat deze groep, in tegenstelling tot de meeste andere

respondenten, meer berichten plaatsen over nationale deprivatie dan over internationale deprivatie. Wel zien bijna alle respondenten in deze groep de gewapende strijd als oplossing voor de algehele marginalisering van moslims.

	'Die-hard jihadsupporters'	'Gematigde jihadsupporters'	'Voorzichtige jihadsupporters'	'Lone wolf'
Kenmerken radicalisme en extremisme	Hoog (twee respondenten hebben de maximale score)	Hoog op radicalisme	Hoog op radicalisme	Hoog
Frequentie geplaatste berichten over gewapende strijd en jihadisten	Hoog	Gemiddeld	Gemiddeld	Hoog
Netwerk	Groot	Gemiddeld	Gemiddeld	Gemiddeld
Interactie	Veel	Weinig	Weinig	Weinig tot geen
Inhoudelijk: Algemeen	-	-	-	-
Inhoudelijk: Nationale en internationale deprivatie	Zijn één van de weinigen die berichten plaatsen over ervaren deprivatie op nationaal niveau en plaatsen het frequentst berichten over de slechte situatie waarin moslims zich internationaal in begeven (met name Syrië). Zij leggen ook een directe link tussen internationale deprivatie en de gewapende strijd als oplossing hiervoor.	Benoemen geen voorbeelden van ervaren nationale deprivatie, maar plaatsen wel veelvuldig berichten over internationale deprivatie, met speciale aandacht voor Syrië. Enkelen uit deze groep leggen een directe link tussen internationale deprivatie en de gewapende strijd als oplossing hiervoor.	Berichten niet over ervaren deprivatie op nationaal niveau, maar wel over internationale deprivatie. Leggen nagenoeg geen link tussen het onrecht en de gewapende strijd. Benoemen wel de slechte omstandigheden waarin moslims zich over de hele wereld begeven, maar sporen mannen niet aan om daar iets aan te doen.	Plaats veelvuldig berichten over de gewapende strijd als oplossing voor onrecht wat moslims wordt aangedaan.
Inhoudelijk: Positie vrouw	Uiten het meeste lof voor vrouwelijke strijders en hebben het vaakst kritiek op mannen die niet willen vechten waardoor vrouwen het wel moeten doen. Vrouwen zijn volgens hen ook in staat om te vechten. Allen benadrukken ze ook de andere rollen die vrouwen zouden kunnen/moeten vervullen binnen de gewapende strijd.	Laten zich vrij weinig uit over de rol van de vrouw binnen de gewapende strijd. Plaatsen vooral berichten over de niet-gewelddadige rollen die vrouwen moeten/kunnen spelen binnen de gewapende strijd.	Prijzen alleen vrouwelijke strijders.	Prijst vrouwelijke strijders, maar geeft ook aan dat vrouwen, binnen de gewapende strijd, gezien kan/moet worden als een gelijke van een man.
Aantal respondenten	3	5	4	1

	'Verslaggevers'	'Incidentele radicalen'	'Feministen'	'Traditionelen'
Kenmerken radicalisme en extremisme	Gemiddeld	Laag	Hoog	Gemiddeld tot hoog
Frequentie geplaatste berichten over gewapende strijd en jihadisten	Laag tot gemiddeld	Laag	Gemiddeld	Laag
Netwerk	Klein	Gemiddeld	Groot	Gemiddeld
Interactie	Geen	Weinig tot geen	Weinig	Weinig
Inhoudelijk: Algemeen	Plaatsen louter nieuwsberichten over de gewapende strijd en de vertrokken jihadisten.	Meest diverse groep die zich niet bezighoudt met één specifiek thema, maar waarbij de aard van de berichten bij elke respondent fluctueert. Wat zij gemeen hebben is dat de uitingen over de gewapende strijd incidenteel zijn.	Overwegend veel berichten over de rol van de vrouw binnen de gewapende strijd.	-
Inhoudelijk: Nationale en internationale deprivatie	Geen berichten.	De meeste respondenten plaatsen geen berichten over de ervaren deprivatie van moslims, sommige doen dit wel in relatie tot Syrië, een enkeling verbindt het tegengaan van onrecht met de gewapende strijd.	De meeste respondenten plaatsen geen berichten over deprivatie, maar degenen die het wel doen hebben het met name over onrecht wat vrouwen specifiek (nationaal en internationaal) wordt aangedaan.	Enkelen plaatsen persoonlijke verhalen waarbij zij zich in eigen land gemarginaliseerd voelen. Het gros plaatst geen berichten over algemene deprivatie, maar bijna alle respondenten benoemen de gewapende strijd als oplossing van de algehele marginalisering van moslims.
Inhoudelijk: Positie vrouw	Geen berichten.	Geen berichten.	Uiten lof voor vrouwelijke strijders maar plaatsen ook berichten waaruit blijkt dat zij van mening zijn dat vrouwen ook mogen/moeten vechten. Andere rollen voor vrouwen binnen de gewapende strijd worden nauwelijks benoemd.	Geen berichten.
<i>Aantal respondenten</i>	<i>3</i>	<i>11</i>	<i>2</i>	<i>8</i>

Tabel 3: Typologie

Bij de frequentie van de geplaatste berichten hebben respondenten de kwalificatie hoog gekregen bij meer dan 10 geplaatste berichten in de onderzoeksperiode, gemiddeld bij 5 geplaatste berichten en de kwalificatie laag bij minder dan 5 geplaatste berichten. Respondenten met meer dan 10 mederespondenten in hun vriendenlijst kregen de kwalificatie groot netwerk, gemiddeld bij tussen de 5 en 10 mederespondenten en de kwalificatie klein bij minder dan 5 mederespondenten.

Slotbeschouwing

De ervaren nationale deprivatie van de vrouwen die in dit artikel aan het woord komen, lijkt een katalysator te zijn die een proces in gang zet waarbij het goedkeuren of al dan niet prediken van de gewapende strijd het eindstation is. Hoewel niet alle respondenten zich er expliciet over uitlaten, zijn er bij velen aanwijzingen waar te nemen waaruit blijkt dat zij vinden dat de samenleving hen niet

respecteert en dat de overheid hen beknot in hun geloofsbelijdenis. Het lijkt er ook op dat zij elk incident en negatieve ervaring aangrijpen als bewijsvoering dat moslims worden gemarginaliseerd en op alle vlakken worden benadeeld. Hoewel er gezien het huidige anti-islam discours en de verharding in de houding jegens moslims hoogstwaarschijnlijk sprake is van een zekere wisselwerking, lijken de vrouwen gewillig om zichzelf in een slachtofferrol te plaatsen en doen zij hetzelfde voor de gehele moslimgemeenschap. Zij hebben de indruk dat het Westen het, zonder een geldige reden, op alle moslims heeft gemunt. Ze lijken verzonken in een negatieve gedachtespiraal waarbij niet-islamitische landgenoten in hun ogen niets goeds kunnen doen en het wantrouwen ten aanzien van hen alleen maar groeit. Dit wantrouwen en de gevoelens van buitensluiting kunnen zorgen voor een grotere polarisatie tussen moslims en niet-moslims en als reactie op de gevoelens van structurele buitensluiting vallen de vrouwen meer terug op hun moslimidentiteit zoals Buijs et al. (2006) dat beschreven.

Deze versterkte moslimidentiteit uit zich, zoals al eerder gezegd, in de manier waarop de vrouwen herhaaldelijk benadrukken dat moslims in eigen land onheus worden bejegend. Zij lijken hiermee te willen bewijzen dat er onmiskenbaar een sluimerende oorlog tegen de islam gaande is, ook in eigen land. De versterkte moslimidentiteit uit zich echter ook in een hoge mate van verbondenheid die zij voelen met de internationale moslimgemeenschap. De internationale deprivatie van moslims, binnen dit onderzoek met name in relatie tot de oorlog in Syrië, is van een heel ander kaliber dan de nationale marginalisering die de vrouwen zelf zeggen te ervaren. Daar waar inwoners van Syrië door de (burger)oorlog hun leven niet zeker zijn, heeft de moslimgemeenschap in Nederland en Vlaanderen enkel te kampen met beschimpingen van hun niet-islamitische landgenoten en wettelijk opgelegde beperkingen in hun kledingswijze. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de vrouwen de erbarmelijke situatie in Syrië als urgenter typeren en zich daar voornamelijk boos om maken. Het is dan ook deze internationale vorm van deprivatie die in verband wordt gebracht met de gewapende strijd. Naar de mening van de vrouwen worden moslims in Syrië aan hun lot over gelaten door burgerlijke machthebbers van omliggende landen, waardoor zij zich verplicht voelen om de gemeenschap te hulp te schieten. De vrouwen zien nauwelijks mogelijkheden om hun broeders en zusters op legitieme wijze te helpen en de gewapende strijd wordt als de enige oplossing beschouwd waarmee de onrechtvaardigheid rechtgetrokken kan worden en erger onrecht kan worden voorkomen, zoals Silke (2003) en Galvin (1983) gewelddadige reacties op onrecht verklaarden. Zij vinden dat fysiek meevechten het enige machtsmiddel is dat zij als burgers in handen hebben. Als extra voordeel en/of extra motivatie om de wapens op te pakken worden de strijders op een voetstuk geplaatst en aan diegenen die op het slagveld het leven laten worden eeuwige roem en het mooiste plekje in het paradijs beloofd.

Zoals ook al in de typologie duidelijk naar voren kwam, zijn er onder de vrouwen verschillende gradaties in de mate waarop zij deprivatie verbinden aan de gewapende strijd. Wat hierbij opvalt, is dat de respondenten die zowel berichten over nationale als internationale deprivatie plaatsen, gelijktijdig de hoogste score hebben op het aantal kenmerken van radicalisme en extremisme. Het is aannemelijk dat juist deze vrouwen persoonlijk het meest te maken hebben gehad met gevoelens van vervreemding en marginalisering en daarbij duidelijkheid hebben gevonden in de islam zoals Hudson (1999) het verband tussen deprivatie en een versterkte moslimidentiteit uitlegde. Zij zijn extra gevoelig voor radicalisme, omdat radicale stromingen zichzelf mede door hun strikte voorschriften en rituelen als superieur beschouwen en zodoende de vrouwen een stukje zelfvertrouwen kunnen (terug)geven. Zo hoeven de vrouwen zich niet meer de verschoppelingen van de maatschappij te voelen, maar zien zij zichzelf als verhevene boven

Islamitische en niet-islamitische landgenoten. Nationaal ervaren deprivatie kan dus gezien worden als een motor die het proces van radicalisering in gang zet en wat uiteindelijk leidt, met de boven beschreven tussenstappen, tot het prediken van de gewapende strijd. Het is niet duidelijk waarom tevens een grote groep vrouwen zich terughoudender uitlaat over deprivatie en de gewapende strijd. Mogelijk hebben zij zelf in mindere mate te maken gehad met persoonlijke marginalisering waardoor hun moslimidentiteit minder versterkt is. De band met de internationale moslimgemeenschap wordt minder intens gevoeld met als gevolg dat zij het lot van medemoslims minder (persoonlijk) aantrekken.

In de manier en mate waarop de gewapende strijd wordt gepredikt en verheerlijkt, speelt vermoedelijk hun positie als vrouw zijnde wel degelijk een rol. Vooropstaand ervaren de vrouwen vormen van nationale deprivatie louter omdat zij vrouwen zijn. Zij hebben het idee dat specifiek vrouwen worden tegenwerkt door het Westen. Onder andere het boerkaverbod wordt als voorbeeld aangedragen waaruit dat zou blijken. Mogelijkerwijs geeft deze vorm van seksegerichte deprivatie een extra dimensie aan het mechanisme waarbij de moslimidentiteit wordt versterkt als reactie op gevoelens van vervreemding en buitensluiting. Daarop voortbordurend is het verheerlijken van de gewapende strijd vaak een reactie op frustratie op politiek, economisch maar ook op persoonlijk vlak zoals Bloom (2007) en Galvin (1983) concludeerden. Deze interesse ontwikkelt zich vaak wanneer zij heilig geloven in een bepaald doel. Wanneer dit doel niet op legitieme wijze bereikt kan worden, zijn zij, veel eerder dan mannen, bereid om radicale middelen te gebruiken (Galvin, 1983). Een groot verschil ten opzichte van mannen is ook dat bij vrouwen de droom van een beter leven voor zichzelf, hun kinderen of zwakkeren in de samenleving voorop staat. Dit is uitermate van toepassing op de vrouwen in dit onderzoek. Door de gewapende strijd te ondersteunen komen zij, in hun visie, op voor de zwakkeren in de samenleving en het ultieme doel kan gezien worden als een goed en veilig leven voor iedere moslim in de internationale gemeenschap.

De moslima's die in dit onderzoek gevolgd zijn, beperken zich echter niet tot enkel het uitdragen van deze ideologie. Het gros ventileert ettelijke progressieve denkwijzen betreffende de actieve rol die vrouwen zouden moeten/kunnen spelen binnen de gewapende strijd. Met name met betrekking tot het recht, de plicht en de mogelijkheden van vrouwen om mee te vechten op het strijdtoneel. Daar waar westers feminisme zich in de afgelopen decennia gericht heeft op sociale en economische gelijkheid tussen mannen en vrouwen, pakt het feminisme bij deze vrouwen geheel anders uit. Met in het achterhoofd de marginalisatie van moslims op nationaal en internationaal niveau en de wijze waarop de vrouwen het lot van hun broeders en zusters aantrekken, rechtvaardigen zij de participatie van vrouwen bij de strijd. Ook zij zijn verantwoordelijk voor het lot van de hulpbehoevenden binnen de internationale moslimgemeenschap, maar ook zij zouden in staat zijn om deze gemeenschap fysiek te kunnen verdedigen en beschermen. Dit is een opvallende parallel met de democratisering van geweld in het Westen waar onder andere Ness (2007) over schreef. Geweldpleging door vrouwen is genormaliseerd en de meeste respondenten delen dan ook de mening dat het letterlijk meevechten van vrouwen geaccepteerd en, in sommige gevallen, zelfs wenselijk is. Door vrouwelijke strijders toe te juichen en hun participatie als legitiem te bestempelen wordt er niet zo zeer gestreefd naar sociale en economische gelijkheid, maar meer naar religieuze gelijkheid. Door te participeren in de strijd kunnen zij immers bewijzen dat zij even betrokken zijn als mannen en in staat zijn om dezelfde taken uit te voeren, zo opperde Bloom (2007). Daarnaast zouden zij op deze wijze voor het eerst kans maken op de allerhoogste eer die tot voor kort alleen toebedeeld was aan mannen: het martelaarschap.

Dat de westerse feministische opvattingen over seksegelijkheid kennelijk niet op elke

respondent dezelfde uitwerking heeft, blijkt wel uit het feit dat er tevens een grote groep vrouwen is die zich niet of nauwelijks uitlaten over de participatie van vrouwen bij de gewapende strijd. Uiteraard is het riskant om ervan uit te gaan dat als een respondent niets plaatst over een bepaald onderwerp, zij automatisch tegen de deelname van vrouwen aan de strijd zou zijn. Het toeval wil dat gedurende het onderzoek bekend werd dat er ook westerse vrouwen aanwezig zijn in Syrië, waardoor het te verwachten valt dat als zij (fanatieke) voorstanders zouden zijn geweest van de deelname van vrouwen bij de gewapende strijd, zij dit bericht hoogstwaarschijnlijk zouden hebben gedeeld. Veiliger is om te stellen dat deze groep vrouwen zich simpelweg niet bezighouden met de participatie van vrouwen bij de strijd en zich meer kunnen vinden in de traditionele verhoudingen waarbij mannen vechten en vrouwen hen ondersteunen. Naar mogelijke verklaringen voor dit verschil blijft het gissen. Wellicht zijn groepen zoals de 'Feministen' meer beïnvloed door het westers feminisme omdat zij bijvoorbeeld bekeerd zijn en voor hun bekering naar westerse maatstaven hebben geleefd en/of heeft het bij hen langer geduurd voordat zij zich resoluut van de maatschappij hebben afgekeerd. Daar waar bijvoorbeeld de 'Traditionelen' misschien eerder in een streng Islamitisch gezin zijn opgegroeid en/of op vrij jonge leeftijd al een aversie tegen de westerse samenleving hebben ontwikkeld. Om meer inzicht te krijgen in de mogelijke oorzaken van de verschillen tussen de respondenten en een meer gedetailleerd beeld te krijgen van intrinsieke en extrinsieke motivatie zou nader onderzoek wellicht uitkomst kunnen bieden.

Literatuur

- Bakier, A. (2008). Jihadis dispute role of Iraq's female suicide bombers. *Terrorism Focus Volume: 5 Issue: 31* .
- Benschop, A. (2006). Virtuele jihad en de cultuur van de grote bekken. In S. Harchaoui, *Hedendaags radicalisme verklaring en aanpak* (pp. 140-179). Apeldoorn/Antwerpen: Het Spinhuis.
- Berko, A., & Erez, E. (2007). Gender, Palestinian Women, and Terrorism: Women's Liberation or Oppression? *Studies in Conflict & Terrorism* , 493-519.
- Beroepsbevolking; kerncijfers naar geslacht en andere persoonskenmerken.* (2013, september 20). Opgeroepen op november 14, 2013, van CBS.nl:
<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71958NED&D1=10-11&D2=a&D3=16,18-26&D4=0,2,4,15,25,35,45,55,65&HD=130927-0934&HDR=T,G2&STB=G1,G3>
- Bessems, K. (2002, december 27). *Kut-Marokkaan komt niet in de Van Dale*. Opgeroepen op mei 18, 2013, van Trouw:
<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/archief/article/detail/2785333/2002/12/27/Kut-Marokkaan-komt-niet-in-Van-Dale.dhtml>
- Bloom, M. (2011). Bombshells: Women and Terror. *Gender Issues* .
- Bloom, M. (2007, mei 11). *Women as victims and victimizers. Woman are both victims and perpetrators of terrorist violence*. Opgeroepen op augustus 18, 2013, van IPP Digital:
<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/publication/2008/05/20080522172353srenod0.6383936.html#axzz2cbqhrejN>
- Buijs, F., Demant, F., & Hamdy, A. (2006). *Strijders van eigen bodem. Radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Dagevos, J. (2006). *Hoge (jeugd)werkloosheid onder etnische minderheden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J., Gijsberts, M., & Van Praag, C. (2003). *Rapportage minderheden 2003*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- (2006). *De gewelddadige jihad in Nederland. Actuele trends in de islamitisch-terroristische dreiging*. Den Haag: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.
- De Koning, M. (2008). *Zoeken naar een zuivere islam*. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus .
- De Stoop, C. (2013, april 9). 'Minstens 12 Belgen gesneuveld in Syrië'. Opgeroepen op april 11, 2013, van Knack.be: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/minstens-12-belgen-gesneuveld-in-syrie/article-4000276663082.htm>
- Demant, F. (2005). *Islam is inspanning. De beleving van de islam en de sekseverhoudingen bij Marokkaanse jongeren in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Eigenraam, A. (2013, maart 13). *Terreurdreiging Nederland verhoogd naar 'substantieel'*. Opgeroepen op augustus 8, 2013, van NRC.nl: <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/03/13/terreurdreiging-nederland-verhoogd-naar-substantieel/>

Eikelenboom, S. (2004). *Jihad in de polder. De radicale islam in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij L.J. Veen.

Engels, F. (1884). De oorsprong van het gezin, van de particuliere eigendom en van de staat.

(2005). *Female suicide terrorism, consequences for counter-terrorism*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR).

European Commission against Racism and Intolerance (2013). *ECRI report on the Netherlands*. Straatsburg: ECRI

Galvin, D. (1983). The female terrorist: A socio-psychological perspective. *Behavioral Sciences & the Law* , 19-32.

Groen, J., & Kranenberg, A. (2006). *Strijders Van Allah. Radicale moslima's en het Hofstadnetwerk*. Amsterdam: De Volkskrant.

Gurr, T. (1970). *Why men rebel*. Princeton: Princeton University Press.

(2012). *Het jihadistisch internet. Kraamkamer van de hedendaagse jihad*. Den Haag: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2012, november 29). Opgeroepen op november 14, 2013, van Overheid.nl: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/handelingen/TK/2012-2013/29/h-tk-20122013-29-16?resultIndex=15&sorttype=1&sortorder=4>

Hoger onderwijs, ingeschrevenen naar herkomstgroepering. (2013, april 11). Opgeroepen op november 14, 2013, van CBS.nl:

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71037ned&D1=0&D2=1-2&D3=0&D4=0&D5=1,5-8,11,14,17,20,l&D6=a&D7=0,5,10,15,l&HD=130514-1411&HDR=T,G3,G2,G1,G6&STB=G5,G4>

Hoger onderwijs; voltijd afgestudeerden 2005-2009; arbeidspositie. (2011, februari 14). Opgeroepen op november 14, 2013, van CBS.nl:

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=80459NED&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0&D5=1,3-9&D6=0-2&D7=0,2,5,7-13&D8=1&HD=110301-1505&HDR=G7,G2,G3,G1,T,G6&STB=G5,G4>

Hong, F., & Mangan, J. (2010). A martyr for modernity: Qui Jin - feminist, warrior and revolutionary. *The International Journal of the History of Sport* , 27-54.

Hudson, R. (1999). *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?* Washington: Federal Research Division, Library of Congress.

- Israeli, R. (2004). Palestinian women: the quest for a voice in the public square through "islamkaze martyrdom". *Terrorism and Political Violence* , 66-96.
- Kanne, P. (2004). *Gevoelens van autochtone Nederlanders t.o.v. allochtonen & moslims*. Amsterdam: TNS NIPO (In opdracht van De Volkskrant).
- Laanen, J. (2012, januari 27). *Kabinet stemt in met boerkaverbod - 'wet met veel haken en ogen'*. Opgeroepen op mei 18, 2013, van NRC: <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/01/27/kabinet-stemt-in-met-boerkaverbod/>
- Maliepaard, M., & Gijsberts, M. (2012). *Moslims in Nederland 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- McDonald, E. (1992). *Shoot the women first*. New York: Random House.
- Meertens, R. (2007). *Radicaliserende moslims en moslima's sociaal-psychologisch bekeken*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Ness, C. D. (2007). The rise in female violence. *Daedalus* , 84-93.
- Oum Usama vertrokken naar Syrië*. (2013, augustus 26). Opgeroepen op september 1, 2013, van DeWareReligie.nl: dewarerelegie.nl/actueel/oum-usama-vertrokken-naar-syrie/
- Pala, O. (2013, april 13). *In reactie op de valse beschuldiging van de VRT en Belga jegens de leden van Hizb ut Tahrir in België* . Opgeroepen op april 20, 2013, van Hizb ut Tahrir: http://hizb-ut-tahrir.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=432%3Ain-reactie-op-de-valse-beschuldiging-van-de-vrt-en-belga-jegens-de-leden-van-hizb-ut-tahrir-in-belgie-&catid=19%3Anederland
- Remie, M. (2012, juni 19). *Eerste Kamer verwerpt verbod rituele slacht - Thieme komt met nieuw voorstel*. Opgeroepen op mei 18, 2013, van NRC: <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/06/19/eerste-kamer-stemt-tegen-verbod-op-onverdoofd-ritueel-slachten/>
- Schweitzer, Y. (2003). Female suicide bombers for god. *Telavivnotes, Jaffee Center for Strategic Studies, Tel Aviv University* .
- Sciolino, E., & Mekhennet, S. (2008, mei 28). Al Qaeda Warrior Uses Internet to Rally Women. *The New York Times* .
- Selim, N. (2007). *Door het patriarchaat uitgebuit*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Silke, A. (2003). *Terrorists, victims and society: psychological perspectives on terrorism and its consequences*. Chichester: Wiley.
- Slootman, M., & Tillie, J. (2006). *Processen van radicalisering, Waarom sommige Amsterdamse moslims radicaal worden*. Amsterdam: Instituut voor Migratie- en Etnische Studies.

Sutten, M. (2009). The rising importance of women in terrorism and the need to reform counterterrorism strategy. Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth.

Thayer, B., & Hudson, V. (2010). Sex and the Shaheed. Insights from the life sciences on Islamic suicide terrorism. *International Security*, 37-62.

Von Knop, K. (2007). The Female Jihad: Al Qaeda's Women. *Studies in Conflict & Terrorism*, 397-414.

Vrouw (19) uit Zoetermeer vast wegens ronselen Syriëgangers. (2013, juli 19). Opgeroepen op augustus 8, 2013, van Volkskrant.nl:
<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3478612/2013/07/19/Vrouw-19-uit-Zoetermeer-vast-wegens-ronselen-Syriëgangers.dhtml>

Withuis, J. (2007). *Sekse en sekte. Moslima-terrorisme geanalyseerd en vergeleken.* Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.